

Achrer, Karel

Konference o obecných problémech experimentální metody

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1969, vol. 18, iss. B16, pp. 117-118

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106735>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ticky pouze při řešení některých otázek postavení inteligence v naší společnosti bylo použito strukturně funkční pojetí vycházející z Bláhovy zmíněné monografie.¹²

Domnívám se, že i dnes jsou mnohé aspekty Bláhova díla živé, že na ně může navazovat česká sociologie a filosofie člověka.

Jan Macků

KONFERENCE O OBECNÝCH PROBLÉMECH EXPERIMENTÁLNÍ METODY

Lékařská fakulta university J. E. Purkyně v Brně uskutečnila již dříve společné konference lékařů a přírodovědců s odborníky ze společenských věd; tiskem již vyšly sborníky z těchto konferencí — *Věda, víra, pověra a Morálka ve zdravotnictví*. V červnu 1966 uspořádala fakulta konferenci o obecných problémech experimentální metody. Sborník referátů a diskusních příspěvků z této konference vyšel — pod redakcí Ž. Vodseďálka a B. Vlachové — sice ve skromné skriptové úpravě, ale i tak si zaslouží pozornost recenzní i studijní.

Konference i její sborník jsou výsledkem a závěrem jedné etapy dlouhodobých diskusí o metodologických otázkách přírodních věd a zejména medicíny, které soustřeďovala katedra marxistické filosofie lékařské fakulty UJEP v Brně za účasti filosofů a lékařů z teoretických a klinických ústavů. Referáty a diskusní příspěvky byly rozvrženy do čtyř oddílů: 1. Obecné rysy experimentální metody, 2. Speciální otázka experimentu, 3. Experiment v mimopřírodních vědách a 4. Ideologické a psychologické vlivy na experimentální práci. První oddíl sborníku obsahuje referát B. Vlachové a A. Jaška. K některým zásadám experimentu (v obsahu knihy se referát překvapivě nazývá jinak — *Zásady a význam experimentu!*), kde se autoři pokoušejí v obecné rovině charakterizovat a klasifikovat experiment, srovnávají experiment a příbuzné metody (pozorování, hypotéza). Studium experimentu považují za jednu z cest k zintenzívnění a racionalizaci vědecké práce a experiment sám pokládají za nejdokonalejší empirickou metodu poznání. V doplňujících diskusních příspěvcích, které sborník rovněž uvádí, potom ještě A. Jašek polemizuje s jednostrannou pejorativní charakteristikou tzv. empirismu a B. Vlachová objasňuje a obsahuje pojem myšlenkového experimentu. Dalším referátem je úvaha J. Staňka o specifitě experimentu ve vědách anorganických, jejmž logickým protějškem je studie o specifiku experimentu ve vědách biologických od D. Soudka a I. Šalanského. První oddíl sborníku uzavírá zajímavý a systematický příspěvek J. Sajnera o historii experimentu, zejména v dějinách medicíny a farmakologie, který přináší nové klasifikace a typologie experimentálních závěrů ve vědecké práci.

Druhý oddíl (Některé speciální otázky experimentu) obsahuje práci A. Gerylové o významu statistiky pro hodnocení experimentů, dále dosti speciální studii H. Záčka (Použití pravděpodobnostního papíru k vyjadřování pokusných výsledků), M. Pospíšila, a dále M. Šmardy O modelu a systému v biologii. Na poněkud obecnějších základech stojí příspěvek V. Korála Základní problémy metody modelování, který snad patřil spíše do prvního oddílu sborníku. Podává definici a klasifikaci systému, struktury systému, srovnání modelu a systému a v otištěném diskusním příspěvku tento referát doplňuje D. Wiedermann zejména úvahou o klasifikaci modelů jako vědecké metody. Zejména v tomto oddíle však oprávněně žadal J. Vanýsek úvahy o klinickém experimentu, bohužel chybí.

Třetí oddíl sborníku, Experiment v mimopřírodních vědách, a čtvrtý oddíl o ideologických a psychologických vlivech na experimentální práci velmi úzce souvisí, obsahují jednak referát J. Macků K problematice experimentu v oblasti sociální a dále jeho dvě diskusní poznámky, první o otázce hodnotících soudů ve vědě, druhou o základních funkcích vědecké inteligence. Experimentem v psychologii se zabýval J. Švancara; O. Štěpánková a Ž. Vodseďálek píše o ideologii a vědě a úvahu vtipně uvádějí připomínkou baconovských idolů. Mezi nejrozsáhlejší příspěvky sborníku patří práce V. Kruty a Z. France Pokus a spekulace ve fyziologii v období romantismu. Byť to titul studie nenaznačuje, je to současně jedna z „nejfilosofičtějších“ prací ve sborníku a představuje tak i pramen a inspiraci historikům filosofie 18. až 19. století analýzou kontrapozice naturfilosofické spekulace a experimentu, zejména v díle českého fyziologa J. Procházky a jeho kapitulace a konverze k módní romantické naturfilosofii.

¹² Srovnej příspěvky J. Macků a J. Obrdlíková ve sborníku *Inteligence v industriální společnosti*, Brno 1968, dále J. Macků, *K sociálně kritické funkci inteligence*, Universitas, 1968, č. 1. a J. Obrdlíková, *Regulation of Social Activities*, I, c. v pozn. 9.

Dosavadní strohý výčet studií sborníku mohl snad vnuknout dojem o stroze scientistním rázu konference i jejího knižního vydání, tento dojem však narušují závěrečné příspěvky posledního oddílu, zejména úvaha akademika O. Teysehla Proti vědeckému snobismu. Jde sice nad a za problematiku experimentu, ale velmi oprávněně, když upozorňuje na časté přecenění základního výzkumu a podcenění aplikovaného výzkumu ve vědecké práci, též běžné a všední experimentální práce. Na tuto úvahu navazuje příspěvek Z. Vodsedálka o vztahu experimentu a praxe, praxe jako záležitosti životní empirie i jako gnoseologické kategorie. O. Nečas napsal do sborníku a přednesl na konferenci jen Několik nevážných poznámek k vážným otázkám experimentální práce, kde uplatnil humor a ironii v souvislosti s psychologií experimentální vědecké práce, s psychologií a typologií experimentátora.

Celý sborník představuje pokus o kontakt přírodovědců, lékařů a filosofů, představuje pokus riskantní — totiž v tom, že problematika experimentální metody v obecné rovině se může zdát specialistům jednotlivých přírodovědeckých a lékařských oborů příliš rámcová a obecná. Protože však konference se zúčastnili především takoví specialisté, zdá se, že takové nebezpečí není nějak akutní — zvláště když J. Slavík v úvodním slově konstatuje, že v soudobé vědecké práci převládá diferenciace, specializace a atomizace oborů nad integračními procesy a postupy. Na druhé straně lze se nadíti i mínění o „nefilosofičnosti“ příspěvků ve sborníku, dojmu o hybridním útvaru mezi jistým pojetím vědy a jistým pojetím filosofie, který není ani filosofii, ani speciální vědou. Pozorné studium sborníku, o němž je stručně referováno, však vyvrátí nebo aspoň oslabí taková aprioristická mínění skeptiků o možnostech obecné vědecké metodologie. Celá konference i její sborník jsou sice také experimentem, složitým experimentem, který má slepé uličky, ale i vědeckou průkaznost, serióznost a heuristickou hodnotu. Hledání kontaktů a navazování dialogů patří dnes někdy k módní frazeologii, zde se to stalo skutečností a zdá se, že hledání styčných ploch mezi specialisty jedné fakulty či university je už samo o sobě záslužným pokusem.

Karel Achrer

KONFERENCE O STRUKTURALISMU

Z iniciativy Filosofického ústavu ČSAV a katedry dějin filosofie a logiky filosofické fakulty UJEP se ve dnech 14.—16. května uskutečnila v brněnském hotelu International celostátní konference nazvaná Strukturalismus a historicismus ve filosofii 20. století. Svým rozsahem šlo o jednání zcela ojedinělé (kromě českých a slovenských filosofů, sociologů a logiků se konference zúčastnila také početná skupina lingvistů a literárních historiků) a u nás vlastně první svého druhu vůbec. Kladným rysem tohoto setkání podle mého soudu bylo i to, že se tu nejednalo o pouhou „rehabilitaci“ strukturalismu, která by ostatně v současném dobovém kontextu vyzněla zcela formálně, nýbrž že naopak většina přítomných hleděla ocenit dosavadní zásluhy české a slovenské struktologie nastolením nových otázek, vyplývajících ze soudobého vývoje evropské vědy a filosofie.

Poněvadž šlo o setkání vědeckých pracovníků z oblastí často velice odlehklých, je vcelku pochopitelné, že podstatná část referentů informovala přítomné publikum o perspektivách a faktickém stavu uplatňování strukturalní metody v té či oné vědní disciplíně. Převážně informativní ráz mělo vystoupení lingvistů prof. dr. J. Vachka, který referoval o strukturalním vývoji jazyka, J. Kořenského, dr. J. Štěpánkové, prof. dr. M. Jelínka, etnografa dr. B. Beneše, divadelního teoretika prof. dr. A. Závodského a dalších. (Někteří účastníci konference ve svých vystoupeních ovšem úzce meze své vlastní vědecké disciplíny do značné míry překračovali. Pozoruhodné v tomto ohledu bylo vystoupení doc. dr. Daneše a zejména prof. dr. Hausenblase, kteří poukazovali na významné filosofické důsledky strukturalní analýzy jazyka.) Takto interpretovaný strukturalismus se ovšem představil jako mozaika víceméně nespojitých a pouze analogických tezí a metodik. Nicméně také tento aspekt jednání konference v sobě obsahoval do jisté míry pozitivní jádro. Zcela prakticky se totiž prokázalo, že strukturalní teorie nepředstavuje čistě formalistickou, a proto omezenou badatelskou metodu, kterou je možno s úspěchem užívat pouze v přísně vymezených oblastech vědeckého výzkumu, ale že soudobá strukturologie představuje široký a bohatě členitý vědecko-filosofický proud. Plénem konference ani příliš nepolemizovalo s načrtnutím strukturalismu z tzv. formalismu, nýbrž se naopak snažilo pejorativní význam dříve tomuto pojmu připisovaný vyloužit jako vlastnost pozitivní, jako předpoklad univerzálního užití strukturalní metody.

Univerzálnost strukturalismu ve svém vystoupení pozoruhodným způsobem dokumentoval prof. J. L. Fischer. Svůj vlastní filosofický systém — strukturologii neboli skladebnou filosofii — charakterizoval jako novou kulturní orientaci, jež má být současně pokusem o pře-